

Міністерство освіти і науки України
Національний технічний університет
«Дніпровська політехніка»

Навчально-науковий інститут економіки
(інститут)

Фінансово-економічний факультет
(факультет)

Кафедра туризму та економіки підприємства
(повна назва)

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА
кваліфікаційної роботи ступеня бакалавра
(бакалавра, магістра)

здобувачки вищої освіти Матюхіної Анастасії Віталіївни
(ПІБ)

академічної групи 242-21-1
(шифр)

спеціальності 242 Туризм
(код і назва спеціальності)

за освітньо-професійною програмою «Туризм»
(офіційна назва)

на тему «Удосконалення екскурсійної діяльності в музеї»
(назва за наказом ректора)

Керівники	Прізвище, ініціали	Оцінка за шкалою		Підпис
		рейтинговою	інституційною	
кваліфікаційної роботи	Бессонова А.В.			
розділів:				
1. Аналітичний	Бессонова А.В.			
2. Проектний	Бессонова А.В.			

Рецензент	Куваєва Т.В.			
-----------	--------------	--	--	--

Нормоконтролер	Безугла Л.С.			
----------------	--------------	--	--	--

Дніпро
2025

ЗАТВЕРДЖЕНО:

завідувач кафедри туризму та
економіки підприємства
(повна назва)

Л.С. БЕЗУГЛА

(підпис) (ініціали та прізвище)

«___» _____ 2025 року

ЗАВДАННЯ
на кваліфікаційну роботу
ступеня бакалавра
(бакалавра, магістра)

здобувачки вищої освіти Матюхіної А.В. академічної групи 242-21-1
(прізвище та ініціали) (шифр)

спеціальності 242 Туризм
(код і назва спеціальності)

за освітньо-професійною програмою «Туризм»
(офіційна назва)

на тему «Удосконалення екскурсійної діяльності в музеї»

затверджену наказом ректора НТУ «Дніпровська політехніка» від 01.05.2025 № 330-с

Розділ	Зміст	Термін виконання
Аналітичний	Аналіз екскурсійної діяльності в КП «Музей історії Дніпра»	12.05.2025 р.
Проектний	Напрями удосконалення екскурсійної діяльності КП «Музей історії Дніпра»	10.06.2025 р.
Оформлення кваліфікаційної роботи бакалавра		13.06.2025 р.

Завдання видано _____
(підпис керівника)

А. В. Бессонова
(ініціали та прізвище)

Дата видачі 28.04.2025 р.

Дата подання до екзаменаційної комісії 16.06.2025 р.

Прийнято до виконання _____
(підпис здобувачки вищої освіти)

А. В. Матюхіна
(ініціали та прізвище)

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1 АНАЛІЗ ЕКСКУРСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В КП «МУЗЕЙ ІСТОРІЇ ДНІПРА»	7
1.1. Загальна характеристика КП «Музей історії Дніпра» та його місце в культурному просторі міста	7
1.2. Мета та основні функції КП «Музей історії Дніпра»	13
1.3. Форми взаємодії музею з громадськістю	16
РОЗДІЛ 2 НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ЕКСКУРСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ КП «МУЗЕЙ ІСТОРІЇ ДНІПРА»	20
2.1. Напрями удосконалення поточного стану екскурсійної діяльності КП «Музей історії Дніпра»	20
2.2. Розробка нових підходів щодо удосконалення екскурсійної діяльності КП «Музей історії Дніпра»	26
ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ	39
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	42

ВСТУП

Актуальність теми кваліфікаційної роботи. У сучасному інформаційному суспільстві музеї трансформуються із традиційних зберігачів історико-культурної спадщини на активні платформи комунікації, освіти, культурного туризму та громадянського діалогу. Особливої ваги ця трансформація набуває в умовах постійних соціальних змін, цифровізації культурного простору, зміни поведінки та очікувань споживачів культурних послуг. У цьому контексті екскурсійна діяльність постає як ключовий інструмент взаємодії між музеєм та аудиторією, що поєднує просвітницьку, культурну, освітню та розважальну функції.

Екскурсійна діяльність – це не лише передача знань, а й формування національної ідентичності, культурного смаку та історичної свідомості. Тому вдосконалення цієї форми музейної роботи сприяє зростанню загального інтересу до культурної спадщини та активізації участі громадян у культурному житті. З огляду на збільшення конкуренції за увагу аудиторії, музеї мають знаходити нові формати подачі матеріалу, застосовувати інноваційні методи (аудіогіди, AR/VR технології, тематичні квести тощо), що потребує глибокого аналізу й дослідження. Пошук шляхів удосконалення екскурсійної діяльності є вкрай важливим як для розвитку музейної справи, так і для підвищення освітньо-культурного рівня суспільства загалом.

КП «Музей історії Дніпра» є сучасним культурним осередком, що поєднує історичну автентичність із інноваційними підходами до музейної справи. Від часу свого створення у 2019 році він став важливою частиною культурного ландшафту міста. Проте, незважаючи на позитивну динаміку розвитку, музей стикається з низкою викликів, що впливають на ефективність його екскурсійної роботи: нестача інтерактивних форматів, обмежені можливості використання цифрових технологій, недостатня адаптація до різних цільових груп.

В умовах повномасштабної війни в Україні актуальність дослідження зростає ще більше. У такі періоди культурні інституції виконують надзвичайно

важливу місію: збереження колективної пам'яті, підтримка національної ідентичності, зміцнення духовної стійкості населення. Екскурсійна діяльність музеїв, зокрема, набуває значення не тільки як форма культурного дозвілля, а як засіб емоційної підтримки, соціального згуртування та просвітництва.

Таким чином, дослідження, спрямоване на оцінку стану екскурсійної діяльності та розробку практичних заходів щодо її вдосконалення, є своєчасним, соціально значущим та таким, що має вагоме прикладне значення для сучасної музейної та туристичної практики.

Мета і завдання дослідження. Метою кваліфікаційної роботи є комплексне вивчення і вдосконалення екскурсійної діяльності в комунальному підприємстві «Музей історії Дніпра» шляхом детального аналізу існуючих форм і методів проведення екскурсій та виявлення основних проблем та обмежень, що впливають на якість обслуговування відвідувачів.

Об'єкт дослідження – екскурсійна діяльність у комунальному підприємстві «Музей історії Дніпра».

Предмет дослідження – процес організації екскурсійної діяльності в КП «Музей історії Дніпра».

Методи дослідження. У процесі написання кваліфікаційної роботи були використані такі методи: критичний та порівняльний аналіз – для комплексної характеристики організації екскурсійної діяльності в КП «Музей історії Дніпра»; спостережень – для оцінки ефективності наявних екскурсійних послуг в КП «Музей історії Дніпра»; метод структурно-логічного узагальнення, статистичних групувань, графічний – для діагностики поточного стану організації екскурсійної діяльності та для графічного відображення результатів аналізу.

Інформаційна база дослідження. Інформаційною базою дослідження стали наукові публікації у фахових виданнях, внутрішні документи КП «Музей історії Дніпра» (регламенти, звіти, статистика), результати спостережень, опитувань відвідувачів музею, а також досвід інших музеїв України та закордоном.

Практична цінність роботи полягає в тому, що автором розроблено та економічно обґрунтовано організацію екскурсійної програми для впровадження в КП «Музей історії Дніпра» «Дніпро крізь віки: історія, події, люди».

Апробація результатів дослідження. Основні результати дослідження апробовані на IV Всеукраїнській науково-практичній конференції здобувачів і молодих вчених «Адаптація до глобальних змін та викликів в економіці, туризмі, рекреації та захисті довкілля», м. Івано-Франківськ, 8-9 травня 2025 р.

Структура та обсяг роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків та списку літератури. Основний зміст кваліфікаційної роботи викладено на 44 сторінках. Робота містить 6 таблиць та 8 рисунків. Список використаних джерел включає 23 найменувань. У роботі проаналізовано теоретичні основи, досліджено стан екскурсійної діяльності в музеї та розроблено рекомендації для її удосконалення.

РОЗДІЛ 1

АНАЛІЗ ЕКСКУРСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В КП «МУЗЕЙ ІСТОРІЇ ДНІПРА»

1.1. Загальна характеристика КП «Музей історії Дніпра» та його місце в культурному просторі міста

Комунальне підприємство «Музей історії Дніпра» є однією з провідних культурно-освітніх інституцій міста, яка не лише зберігає та популяризує історико-культурну спадщину регіону, а й активно формує його туристичну привабливість. В умовах зростаючого інтересу до локальної ідентичності, урбаністичних трансформацій і переосмислення публічного простору, екскурсійна діяльність музею стає дієвим інструментом комунікації між минулим і сучасністю. З моменту свого створення у 2019 році, музей зарекомендував себе як динамічна платформа для наукової, просвітницької та туристичної роботи. Його екскурсійна програма охоплює широкий спектр тематичних напрямів: від класичних історичних оглядів до авторських маршрутів, пішохідних турів містом і освітніх квестів для молоді. Особливу роль відіграють інноваційні формати: мультимедійні презентації, віртуальні тури, інтерактивні елементи, що відповідають сучасним вимогам музейного відвідування.

Метою цього розділу є аналіз стану, специфіки, результатів і потенціалу екскурсійної діяльності Музею історії Дніпра. Дослідження ґрунтується на відкритих статистичних даних, аналізі програми заходів, структурі відвідуваності, профілю екскурсантів, а також оцінці рівня комунікації з аудиторією. У сучасному світі музеї виступають не лише зберігачами матеріальних артефактів, а й активними агентами культурного, соціального й освітнього розвитку [1]. Особливої значущості набувають історичні музеї, які відіграють ключову роль у формуванні колективної пам'яті, ідентичності громади та популяризації культурної спадщини. В умовах урбанізаційних

трансформацій та глобальних викликів постає потреба у переосмисленні функціоналу музеїв як центрів публічної історії, комунікації й локальної самореалізації [3]. Місто Дніпро, з його багат шаровою історією – від козацьких часів до сучасного промислово-наукового центру, – потребує активного збереження та репрезентації своєї культурної спадщини. У цьому контексті діяльність КП «Музей історії Дніпра» є надзвичайно важливою, адже інституція не лише акумулює історичні матеріали, а й формує сучасний образ міста у свідомості мешканців і туристів [4].

Метою даної роботи є аналіз сучасної ролі КП «Музей історії Дніпра» в контексті збереження культурної спадщини, популяризації історії міста та розвитку туристичної привабливості. У роботі досліджено організаційну структуру музею, основні напрями діяльності, фінансові аспекти функціонування, екскурсійну практику, а також запропоновано шляхи покращення ефективності музейної діяльності [5].

Актуальність теми визначається необхідністю переосмислення ролі історичних музеїв у суспільстві, особливо в умовах нових викликів – воєнних, економічних і культурних, що постали перед Україною в останні роки.

У ХХІ столітті культурний туризм стає важливим чинником сталого розвитку міст, формуючи позитивний імідж території, підтримуючи локальні ініціативи та стимулюючи економічну активність. У цьому контексті музеї, зокрема історичні, виступають як потужні центри туристичної привабливості, збереження спадщини та формування культурної ідентичності міської громади. Місто Дніпро, яке поєднує козацьке, імперське, радянське та постіндустріальне минуле, має значний потенціал для розвитку музейного туризму. Важливу роль у цьому процесі відіграє КП «Музей історії Дніпра» – комунальна установа, яка не лише акумулює пам'ятки минулого, але й активно розвиває екскурсійні, освітні та виставкові формати, спрямовані на мешканців міста, туристів та молодіжну аудиторію.

КП «Музей історії Дніпра» є одним із провідних культурних закладів міста, який забезпечує всебічне висвітлення історії та розвитку Дніпра. Його

діяльність охоплює широкий спектр напрямів. Музей має значну колекцію експонатів, яка репрезентує різноманітні історичні періоди. Археологічні матеріали демонструють стародавню історію регіону, зокрема скіфську, сарматську та ранньослов'янську культурну спадщину. Історичні документи й фотографії відображають основні етапи розвитку міста у різні історичні епохи. Культурні та етнографічні пам'ятки свідчать про багатонаціональний склад населення Дніпра та прилеглих територій.

Особливе місце в експозиції займає індустріальна історія міста, яка висвітлює його роль як одного з ключових промислових центрів України, з акцентом на розвиток металургії, машинобудування та космічної галузі. Музей активно здійснює просвітницьку діяльність, організовуючи екскурсії, лекції та освітні заходи для різних вікових груп.

Інформація про заплановані події регулярно оновлюється; зокрема, на весняно-літній період пропонується розширена екскурсійна програма. У музеї проводяться як постійні, так і тимчасові виставки, присвячені різноманітним аспектам історії та культури регіону. Значна увага приділяється організації майстер-класів і семінарів, спрямованих на розвиток історичних знань та практичних навичок відвідувачів. КП «Музей історії Дніпра» активно впроваджує сучасні технології для покращення взаємодії з аудиторією.

Зокрема, мультимедійні експонати забезпечують створення інтерактивних виставок, що сприяє кращому сприйняттю історичних подій, а віртуальні тури, зокрема в експозиції, присвяченій дніпровським лоцманам, дозволяють глибше зануритися в атмосферу минулих епох. Заснований у 2019 році як комунальне підприємство Дніпровської міської ради, музей швидко перетворився на динамічну платформу для культурного діалогу, дослідження минулого та інноваційної музейної діяльності.

КП «Музей історії Дніпра» є однією з ключових культурно-просвітницьких установ міста, що виконує важливу функцію збереження, дослідження та популяризації історико-культурної спадщини регіону. Заснований у 2019 році, музей став не просто сховищем артефактів, а сучасним

інформаційним центром, який поєднує традиційні форми музейної роботи з інноваційними підходами в організації експозицій, комунікації з відвідувачами, інтеграції в освітній простір міста. Основна концепція діяльності музею полягає в репрезентації історії міста Дніпро (раніше – Катеринослав, Дніпропетровськ) через долі його мешканців, побут, архітектуру, промисловість, суспільно-політичні події. Експозиція музею охоплює періоди від перших поселень на території Надпорожжя до сьогодення, зокрема новітні події – Революція Гідності, війна на Сході України, повномасштабне вторгнення росії у 2022 році. Музей має унікальну концептуальну модель. На відміну від традиційних установ, де переважає хронологічний підхід, у Музеї історії Дніпра робиться акцент на тематичному, емоційному й персоналізованому викладі. Значну частину експозиції займають інтерактивні та мультимедійні елементи: сенсорні панелі, аудіо- та відеоматеріали, моделі, інсталяції, VR-технології. Такий підхід дозволяє залучити широку аудиторію – від школярів до науковців.

Музей функціонує як відкритий культурний простір. Крім постійної експозиції, тут регулярно відбуваються тимчасові виставки, культурні події, лекції, презентації, інтерактивні майстер-класи, театралізовані екскурсії. Завдяки цьому він активно залучає різні вікові й соціальні групи, формує спільноти навколо міської історії, сприяє міжкультурному діалогу.

У контексті культурного життя міста музей посідає важливе місце. Він є учасником численних міських ініціатив: «Ніч музеїв», «Дніпроград», «Тиждень культурної спадщини», освітніх та волонтерських проєктів. Співпраця з навчальними закладами, громадськими організаціями, представниками креативних індустрій дозволяє музею розширювати свій вплив на формування локальної ідентичності та патріотичного виховання.

Архітектурно-просторове розміщення музею в історичному центрі міста, неподалік від ключових туристичних маршрутів, додає привабливості для туристів і сприяє його інтеграції у туристичну інфраструктуру. Музей активно просувається через соціальні мережі, має офіційний сайт, YouTube-канал, впроваджує цифрові інструменти комунікації з аудиторією. Це відкриває нові

можливості для онлайн-освіти, віртуальних екскурсій і залучення аудиторії за межами Дніпра. Значну роль у формуванні експозиції відіграють мешканці міста. Музей активно займається збором усної історії, приймає у дар предмети, фотографії, документи, пов'язані з життям містян. Таким чином, він стає «музеєм для громади» – платформою, де історію створюють самі люди, розповідаючи свої історії. Фондова колекція нараховує понад 12 тисяч одиниць збереження, які постійно поповнюються. У музеї зберігаються рідкісні артефакти: від стародруків і археологічних знахідок до промислових зразків, фотографій, меморіальних речей. Частина експонатів представлена в цифровому форматі, що відповідає сучасним тенденціям цифровізації культурної спадщини. Кадровий потенціал музею становлять висококваліфіковані фахівці – історики, культурологи, музейники, PR-фахівці, екскурсоводи. Постійне підвищення кваліфікації, участь у міжнародних конференціях, грантових програмах, обмінах досвідом дозволяє підтримувати високий рівень професійності та впроваджувати інновації. Зовнішній вигляд КП «Музей історії Дніпра» наведено на рис. 1.1:

Рисунок 1.1 – Фасад КП «Музей історії Дніпра» (зовнішній вигляд будівлі)

Джерело: [15]

Історія створення КП «Музей історії Дніпра» бере свій початок із потреби міської громади мати сучасний музей, який би репрезентував історію саме міста. Ідея створення музею активно обговорювалася ще з початку 2000-х років, однак реалізація стала можливою лише завдяки ініціативі місцевої влади, культурної спільноти та небайдужих громадян. Офіційне відкриття відбулося у 2019 році, і з цього моменту музей почав активно розвиватися. Музей розташований у спеціально реконструйованому приміщенні, що відповідає сучасним вимогам до збереження фондів, проведення виставок та обслуговування відвідувачів. Простір закладу спроектовано з урахуванням принципів інклюзивності, що дозволяє комфортно відвідувати експозиції людям з обмеженими можливостями. У структурі музею діє науково-дослідний сектор, який проводить дослідження у сфері локальної історії, публікує збірники, організовує круглі столи, семінари, конференції. Це важливо для формування авторитету музею як наукової інституції. Музей активно працює в цифровому середовищі, веде сторінки у Facebook, Instagram, Telegram, YouTube. Через ці платформи публікуються історії, інтерв'ю, відеопроєкти, освітні матеріали. Також реалізуються інтерактивні заняття, STEAM-програми, квести. Серед партнерів – ДНУ ім. О. Гончара, ГО «Культура. Пам'ять. Ідентичність», Музей АТО, міжнародні фундації. Співпраця розширює вплив музею та дозволяє залучати нові ресурси.

Таким чином, КП «Музей історії Дніпра» – це не просто сховище експонатів, а сучасна платформа взаємодії громади, культури та історичної пам'яті. Його діяльність сприяє формуванню цінностей, історичної свідомості й культурної інтеграції мешканців Дніпра та гостей міста. Динаміка кількості відвідувачів КП «Музей історії Дніпра» наведена на рисунку 1.2. Як видно з рисунку, кількість відвідувачів музею зросла з 12 000 у 2019 році до 22 000 у 2024-му. Після незначного спаду у 2020 році, пов'язаного з карантинними обмеженнями, відвідуваність стабільно зростає. Це свідчить про зростаючий інтерес громадськості до історії міста, ефективність комунікаційної політики музею та підвищення якості екскурсійної діяльності.

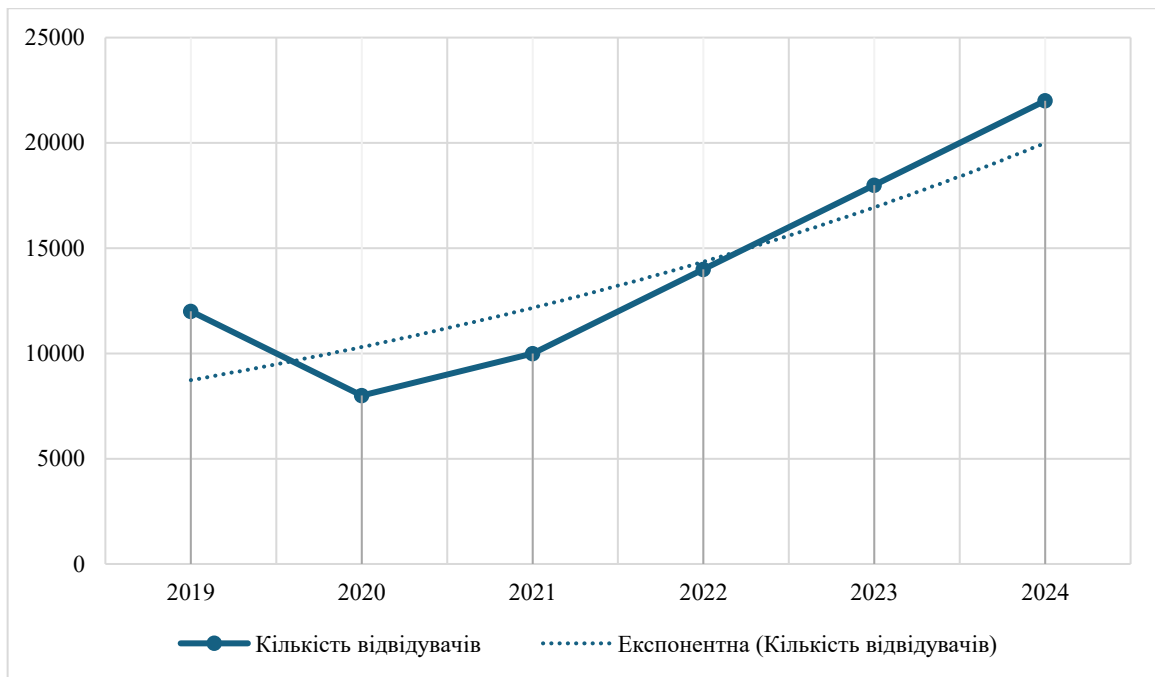

Рисунок 1.2 – Динаміка зростання кількості відвідувачів КП «Музей історії Дніпра», осіб

Джерело: складено автором на основі [16]

1.2 Мета та основні функції КП «Музей історії Дніпра»

КП «Музей історії Дніпра» виконує надзвичайно важливу роль у збереженні культурної спадщини Придніпров'я. Як один із провідних історичних музеїв України, він не лише акумулює пам'ять про минуле, а й виступає активним учасником у формуванні національної ідентичності, суспільного діалогу та культурного простору міста. Його діяльність охоплює широкий спектр функцій, що забезпечують цілісне виконання освітньо-культурної та науково-дослідницької місії.

Основною метою музею є вивчення, збереження, наукова інтерпретація та популяризація історико-культурної спадщини міста Дніпра та всього Придніпровського регіону. У сучасних умовах цей напрям діяльності набуває особливої актуальності, адже питання історичної пам'яті, національної свідомості та суспільного осмислення минулого безпосередньо впливають на соціально-політичні процеси сьогодення. Через експозиції, дослідницькі проекти

та культурно-просвітницьку роботу музею сприяє збереженню міжпоколінного зв'язку та формуванню відповідального ставлення до історії. Однією з основних функцій музею є науково-дослідницька діяльність. У співпраці з архівами, вищими навчальними закладами, історичними спільнотами та громадськими організаціями музею проводить ґрунтовні дослідження з археології, етнографії, історії козацтва, подій ХХ століття, а також сучасних військово-політичних процесів. На основі цих досліджень створюються тематичні експозиції, публікуються наукові статті, організовуються конференції, круглі столи та науково-практичні семінари. Основні функції музею та приклади їх виконання у КП «Музей історії Дніпра» наведено у табл. 1.1:

Таблиця 1.1 – Основні функції КП «Музей історії Дніпра» та їх реалізація

Функція музею	Зміст функції	Приклади реалізації (2023 р.)
Науково-дослідницька	Вивчення історичних джерел, проведення археологічних, етнографічних досліджень	Проведено 5 польових експедицій, видано 12 наукових публікацій
Освітньо-виховна	Проведення лекцій, екскурсій, квестів для школярів і студентів	600+ екскурсій, 120 лекцій, охоплено понад 18 000 учасників
Експозиційно-виставкова	Створення постійних та тимчасових виставок	Оновлено 4 експозиційні зали, проведено 11 тимчасових виставок
Меморіальна	Увічнення пам'яті про видатних осіб, героїв боротьби за незалежність	Функціонування залу «Громадянський подвиг», заходи до Дня Героїв
Культурно-комунікативна	Залучення громадськості, проведення дискусій, презентацій	40 публічних подій, участь у фестивалях, спільні акції з митцями і волонтерами
Цифрова (інноваційна)	Впровадження мультимедійних технологій, онлайн-контент	Створено 3D-тури, віртуальні виставки, 2 мобільні застосунки для екскурсій

Джерело: [15]

Станом на 2023 рік фондова колекція музею налічувала понад 283 000 одиниць зберігання, включаючи археологічні артефакти, рукописи, стародруки, фотографії та речові пам'ятки. Щороку колекція поповнюється на 1000-1200 одиниць завдяки археологічним експедиціям, даруванням та закупівлям. Невід'ємною складовою музейної діяльності є також освітньо-виховна функція.

Музей тісно співпрацює зі школами, ліцеями, коледжами та університетами міста. Екскурсії, лекції, відкриті уроки, пішохідні маршрути, майстер-класи й історичні квести – усе це є засобами активного залучення молоді до вивчення минулого. У 2023 році музей провів понад 600 екскурсій і 120 тематичних лекцій, охопивши понад 18 000 школярів і студентів. Така взаємодія допомагає розвивати критичне мислення, навички роботи з історичними джерелами, здатність до аналізу та зацікавленість у збереженні національної культурної спадщини.

Окремої уваги заслуговує експозиційно-виставкова функція. Завдяки багатому фондовому зібранню музей має можливість демонструвати широкий спектр матеріалів: від археологічних знахідок доби неоліту до сучасних документів і предметів новітньої історії України. Постійна експозиція включає 11 залів і охоплює ключові етапи розвитку Придніпров'я: від скіфської доби до війни на сході України. Щороку організовується 8-12 тимчасових виставок, присвячених окремим подіям, персоналіям чи культурним явищам. Важливу роль відіграє меморіальна функція музею. У межах тематичних заходів активно підтримується пам'ять про видатних особистостей, героїв Другої світової, борців за незалежність України у ХХ столітті та учасників сучасної війни з росією. Створення експозиції «Громадянський подвиг» стало важливим внеском у збереження пам'яті про сучасні події. Культурно-комунікативна функція реалізується через організацію публічних лекцій, презентацій, зустрічей з митцями, істориками, волонтерами. Музей перетворюється на відкритий майданчик для діалогу.

У 2023 році проведено понад 40 культурно-громадських подій, серед яких – фестивалі, кінопокази, обговорення воєнної тематики та заходи до Дня Незалежності. Цифрова функція стала надзвичайно актуальною після 2022 року. Розробляються віртуальні виставки, мобільні застосунки, інтерактивні стенди. У 2023 році сайт музею відвідало понад 95 000 користувачів, а охоплення соцмереж перевищило 340 000 переглядів. Також створено понад 15 3D-моделей експонатів для віртуального ознайомлення.

Таким чином, КП «Музей історії Дніпра» не лише виконує традиційні завдання історичної установи, а й активно реагує на виклики сучасності. Його діяльність спрямована на збереження спадщини, формування національної ідентичності, розвиток критичного мислення та культурну консолідацію громади.

1.3 Форми взаємодії музею з громадськістю

Сучасний музей вже давно перестав бути лише місцем зберігання історичних артефактів. Він трансформується у відкритий простір для діалогу, співпраці, взаємодії та культурного обміну між установою та громадськістю. КП «Музей історії Дніпра» активно впроваджує новітні форми взаємодії з різними соціальними групами, адаптуючи свої формати діяльності до змін у суспільстві, потреб аудиторій та глобальних викликів часу. Однією з головних форм такої взаємодії є організація освітньо-культурних заходів. Протягом останніх років музей регулярно проводить тематичні екскурсії, лекції, інтерактивні заняття, майстер-класи та культурно-просвітницькі програми для різних вікових категорій. Наприклад, у 2023 році музей провів понад 240 публічних заходів, серед яких були лекції з історії козацтва, відкриті обговорення історичних міфів, практичні заняття з археології для школярів, а також заходи, присвячені пам'яті жертв тоталітарних режимів. Ці події відвідали понад 30 тисяч осіб, що свідчить про високу зацікавленість громади в діяльності музею.

Не менш важливою є участь музею у громадських та соціальних проєктах. Інституція активно співпрацює з громадськими організаціями, волонтерами, студентськими спільнотами, ветеранами та переселенцями. У 2022-2024 роках музей брав участь у реалізації низки соціальних ініціатив, серед яких: програма адаптації ветеранів через історичну освіту, освітні тури для ВПО, виставкові проєкти про роль жінок в українських визвольних змаганнях, а також спеціальні програми для людей з інвалідністю. Завдяки співпраці з партнерськими організаціями музей створив інклюзивне середовище, обладнавши приміщення

тактильними схемами, під'їзними пандусами, а частину екскурсій адаптував для нечуючих і незрячих відвідувачів. Основні форми взаємодії КП «Музей історії Дніпра» із громадськістю наведено у табл. 1.2:

Таблиця 1.2 – Взаємодія КП «Музей історії Дніпра» із громадськістю м. Дніпро за 2022-2024 рр.

Форма взаємодії	Короткий опис	Приклади реалізації (2022–2024)
Освітньо-просвітницька діяльність	Проведення екскурсій, лекцій, уроків, квестів	240+ заходів, 30 тис. учасників, шкільні програми, екскурсії для студентів
Соціальне партнерство	Співпраця з ГО, ветеранами, ВПО, людьми з інвалідністю	Програми для ВПО, інклюзивні проекти, партнерство з ветеранськими організаціями
Цифрова комунікація	Активність у соцмережах, онлайн-виставки, відеоконтент	Відеосерія «Історія на долоні», 100 тис. переглядів, віртуальні тури
Волонтерство	Залучення волонтерів до музейної роботи	Проект «Жива історія», 45 волонтерів, збір усних свідчень
Співпраця з освітою	Спільні заходи з навчальними закладами, музейні уроки	70+ подій з дітьми, дебати, історичні читання
Культурно-мистецькі заходи	Виставки, презентації, концерти, творчі вечори	«Музей відкритих дверей», 12 арт-вечорів, участь митців і громадськості
Актуальні події та кризи	Реакція на соціальні виклики, війна, окупація, пам'ятні дні	Виставка «Хроніки спротиву», понад 40 тис. відвідувачів

Джерело [15]

Інтерактивна взаємодія із громадськістю активно втілюється через цифрові платформи. Музей веде сторінки у соціальних мережах Facebook, Instagram, YouTube, TikTok, де не лише інформує про події, а й веде просвітницьку роботу. Наприклад, серія відео «Історія на долоні» набрала понад 100 тисяч переглядів протягом трьох місяців. Крім того, були реалізовані онлайн-виставки та цифрові архіви, доступні на офіційному сайті музею. Завдяки цим ініціативам музей охопив додаткову аудиторію – молодь, людей, які мешкають у віддалених регіонах України, а також представників української діаспори. Особливу увагу музей приділяє волонтерству. Волонтерський рух на базі установи – це не просто допомога працівникам, а форма культурного партнерства. Щороку десятки

молодих людей долучаються до волонтерських програм музею, допомагаючи в організації виставок, проведенні заходів, оцифруванні архівів, дослідницьких ініціативах. Наприклад, у 2023 році в проєкті «Жива історія» взяли участь 45 волонтерів, які разом із науковими співробітниками провели серію зустрічей з ветеранами російсько-української війни, збираючи свідчення для майбутньої експозиції.

КП «Музей історії Дніпра» виконує важливу культурно-просвітницьку функцію, сприяючи збереженню та популяризації історичної спадщини міста. Основною формою його роботи є екскурсійна діяльність, яка на сьогодні має значний потенціал для розвитку, але також стикається з низкою викликів та обмежень. Аналіз наявного стану свідчить про те, що екскурсії, які проводить музей, орієнтовані переважно на шкільну та студентську аудиторію. Це звужує охоплення інших вікових і соціальних груп, зокрема людей середнього та старшого віку, родин із дітьми, осіб з інвалідністю, туристів з інших міст тощо. Обмеженість цільової аудиторії негативно впливає на потенційне зростання відвідуваності музею та його популярність у громаді. Стиль проведення екскурсій часто залишається традиційним, з домінуванням монологічного, лекційного підходу. Інтерактивні методи подання інформації використовуються недостатньо, що не відповідає сучасним очікуванням аудиторії, особливо молоді, яка звикла до мультимедійних форматів сприйняття.

Тематика екскурсій у більшості випадків є загально-оглядовою. Відсутність вузькоспеціалізованих маршрутів (наприклад, екскурсій про роль жінок в історії міста, про національні меншини, промислову спадщину тощо) обмежує можливості для глибшого пізнання історії Дніпра та залучення нових зацікавлених груп. Окремо варто відзначити, що в музеї слабо представлені родинні програми. Це створює бар'єри для залучення сімей із дітьми, оскільки не враховується потреба у різновікових форматах активностей – дитячих квестах, майстер-класах для батьків, підліткових дискусіях тощо. Рівень цифровізації екскурсійного процесу також є низьким: відсутні мобільні застосунки, онлайн-бронювання, аудіогіди, елементи доповненої реальності

(AR). Ці технології вже активно застосовуються у провідних музеях світу, тому їх запровадження стало б конкурентною перевагою для музею.

Комунікація з аудиторією через соціальні мережі відбувається епізодично та не має чіткої стратегії. В умовах, коли більшість відвідувачів дізнаються про події саме через цифрові канали, активність у TikTok, Instagram, Facebook і YouTube могла б суттєво розширити охоплення. Також спостерігається недостатня робота з інклюзивними програмами та маломобільними групами населення. Відсутність адаптованих маршрутів або екскурсій, що враховують особливі потреби, обмежує доступ до культурного продукту. На завершення варто зазначити, що змістовне наповнення екскурсій має потенціал до розвитку. Більшість екскурсій зосереджені на подачі фактів, тоді як сучасна музейна педагогіка акцентує на важливості критичного мислення, дискусійних форматів та інтерпретації історичних подій з різних точок зору. Усе вищезазначене свідчить про необхідність системного вдосконалення екскурсійної діяльності КП «Музей історії Дніпра» шляхом модернізації форматів, цифровізації процесів, розширення тематики та активнішої роботи з аудиторіями.

РОЗДІЛ 2

НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ЕКСКУРСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ КП «МУЗЕЙ ІСТОРІЇ ДНІПРА»

2.1. Напрями удосконалення поточного стану екскурсійної діяльності КП «Музей історії Дніпра»

На основі аналізу поточного стану екскурсійної діяльності КП «Музей історії Дніпра» було визначено основні напрями, які потребують удосконалення. Йдеться насамперед про охоплення ширшої аудиторії, підвищення інтерактивності програм, впровадження цифрових технологій, розвиток комунікації в соціальних мережах та розширення змістовного наповнення екскурсій. Автором запропоновано наступні напрями вдосконалення екскурсійної діяльності (табл. 2.1):

Таблиця 2.1 – Напрями удосконалення екскурсійної діяльності КП «Музей історії Дніпра»

Напрямок удосконалення	Поточний стан	Пропозиції / Рекомендації
Охоплення аудиторії	Переважно школярі та студенти	Розробка програм для дорослої аудиторії, зокрема середнього та старшого віку
Інтерактивність екскурсій	Лекційний стиль, мало інтерактивних елементів	Використання візуальних матеріалів, мультимедіа, ігрових форматів
Варіативність тем	Загальні оглядові екскурсії	Вузькоспеціалізовані маршрути (промисловість, жіночі рухи, національні меншини тощо)
Родинні програми	Обмежені	Квести, інтерактиви для дітей, майстер-класи для батьків, заходи для підлітків
Цифрові технології	Мінімальна цифровізація	Онлайн-бронювання, мобільний застосунок, аудіогіди, AR, інтерактивні екрани
Залучення нових аудиторій	Недостатня робота з різними соціальними групами	Програми для людей з інвалідністю, воркшопи, співпраця з громадами та освітніми установами
Комунікація у соцмережах	Неактивна	Регулярні відео, історії, челенджі в Instagram, TikTok, YouTube
Зміст екскурсій	Передача фактів	Глибокі екскурсії з дискусіями, критичним мисленням, інтерпретацією складних тем

Джерело: створено автором на основі [8]

Покращення фінансового стану музеїв у сучасних умовах вимагає впровадження багатокомпонентної стратегії, яка поєднує диверсифікацію джерел доходів, активізацію грантової та партнерської діяльності, удосконалення маркетингових інструментів, оптимізацію витрат та залучення добровільної підтримки. Розширення джерел доходів може бути досягнуте шляхом впровадження платних екскурсій, зокрема вечірніх, театралізованих і квест-форматів, а також через організацію тимчасових платних виставок у співпраці з іншими музеями. Додатковим джерелом прибутку є відкриття музеями магазинів сувенірної продукції з унікальними товарами – книгами, копіями експонатів, брендowanymi виробами, – а також надання приміщень в оренду для заходів, семінарів чи фотосесій.

Одним із ключових напрямів розвитку є розширення участі в грантових програмах від національних і міжнародних фондів, таких як Український культурний фонд, ЄС, USAID, Goethe-Institut тощо. Крім того, налагодження співпраці з бізнесом, як у форматі спонсорської підтримки, так і через реалізацію спільних проєктів з громадськими організаціями та закладами освіти, сприяє розширенню фінансових можливостей музеїв.

Ефективне просування музейної діяльності передбачає активну цифрову присутність, що включає ведення соціальних мереж, співпрацю з блогерами та реалізацію цільових рекламних кампаній. Створення сучасного вебсайту з можливістю електронної купівлі квитків, екскурсій і сувенірів значно підвищує доступність музею для відвідувачів. Паралельно із цим доцільно організовувати культурно-просвітницькі програми з платною участю, орієнтовані на різні вікові групи. Рационалізація витрат передбачає регулярний аналіз бюджетної політики музею, впровадження енергоощадних технологій, оптимізацію закупівель та автоматизацію адміністративних процесів. Одночасно з цим важливим ресурсом може стати добровільна підтримка, зокрема створення платформи на кшталт фонду «Друзі музею» для залучення меценатів, а також використання онлайн-ресурсів для пожертв (Patreon, Buy Me a Coffee, банківські реквізити на сайті).

Що стосується розвитку музейного туризму у місті Дніпро, то він має значний, але недостатньо реалізований потенціал. Його основу становить багата історико-культурна база: унікальні музеї, як-от Музей історії Дніпра, Музей АТО, Національний історичний музей імені Яворницького, Музей ретро-автомобілів та інші. Історична спадщина міста охоплює періоди Катеринославської епохи, промислової революції, розвиток ракетобудування (КБ «Південне»), історію українського козацтва.

Географічне положення Дніпра, що є важливим транспортним вузлом із розвиненим залізничним, авіаційним і автомобільним сполученням, а також його центральне розташування в Україні створюють сприятливі умови для прийому туристичних потоків. Реалізація авторських проєктів та пішохідних екскурсій, проведення фестивалів і тематичних виставок, розробка нових маршрутів (військова, індустриальна, єврейська та архітектурна спадщина) є прикладами ефективної активізації культурного туризму.

Особливу роль відіграє розвиток освітнього туризму через співпрацю з навчальними закладами, участь у міжнародних програмах обміну, організацію інтерактивних і мультидисциплінарних виставок, а також STEM-програм. Економічна вигода від активізації музейного туризму проявляється в стимулюванні малого бізнесу, готельної та ресторанної сфери, розвитку ремесел та створенні нових робочих місць у сфері креативних індустрій.

Незважаючи на високий потенціал, існують бар'єри, що стримують розвиток: недостатній рівень туристичної інфраструктури, обмежене фінансування музеїв і низький рівень промоції міста на туристичному ринку України та Європи. Проте всі ці виклики є такими, що піддаються подоланню за умов скоординованої стратегії та залучення різних стейкхолдерів. Музейний туризм у Дніпрі – це стратегічна ніша з високим потенціалом, яка потребує цілеспрямованих інвестицій у промоцію, модернізацію музеїв та розробку культурних маршрутів. За правильної реалізації, Дніпро може стати одним із ключових центрів культурного туризму в Україні.

Автором розроблено дорожню карту подальшого розвитку екскурсійної діяльності КП «Музей історії Дніпра», яка слугує планом дій для менеджменту музею та має стати підґрунтям для удосконалення його діяльності та підвищення ефективності та прибутковості:

Дорожня карта розвитку екскурсійної діяльності КП «Музей історії Дніпра»

Етап I – Стратегічне планування (2025 р.)

1.1. Проведення комплексного аудиту:

- оцінка технічного стану, експозицій, відвідуваності;
- ідентифікація найсильніших і слабких місць.

1.2. Створення диференційованої робочої групи:

- представники музею, туроператорів, освітян, громади;
- формування бачення єдиного туристичного продукту.

1.3. Розробка власного бренду: слоган, логотип, айдентика, карта музею.

Етап II – Модернізація та цифровізація (2025 р.)

2.1. Розробка інтерактивного мобільного додатку: квитки, маршрути, AR-екскурсії, push-нагадування.

2.2. Впровадження єдиного туристичного квитка (Museum Pass): знижки при відвідуванні кількох екскурсій та/або музеїв.

2.3. Оснащення музеїв сучасними експозиційними рішеннями:

- мультимедійні панелі, аудіогіди, відеоконтент;
- створення VR/AR-зон.

Етап III – Промоція та залучення туристів (2025–2026 рр.)

3.1. Запуск інформаційної кампанії «Музейний Дніпро»:

- соцмережі, YouTube, партнерство з тревел-блогерами;
- цільова аудиторія: українці, студенти, родини.

3.2. Організація щорічного «Фестивалю музеїв»: ніч у музеї, квести, тематичні лекції, інтерактив.

3.3. Співпраця з туроператорами та школами України: освітній туризм, екскурсії вихідного дня.

Етап IV – Сталий розвиток та моніторинг (2026 р.)

4.1. Введення системи збору аналітики: онлайн-опитування відвідувачів, аналіз трафіку, відгуки.

4.2. Залучення грантів та інвесторів:

- написання проєктів для Українського культурного фонду, House of Europe, ЄС-програм;

- партнерство з бізнесом для спонсорства окремих заходів.

4.3. Розширення музейної мережі: відкриття нових міні-музеїв (індустрії, етнографії, авіації).

Очікувані результати до кінця 2026 року:

- зростання потоку туристів на 30–50%;

- підвищення доходів музеїв від квитків і послуг;

- підвищення культурної привабливості Дніпра на національному рівні.

Щоб надати цілісну картину та візуалізувати різницю між фактичним і бажаним рівнем розвитку екскурсійної діяльності, доцільно представити порівняльну таблицю:

Таблиця 2.2 – Поточний стан і бажаний рівень розвитку за напрямками екскурсійної діяльності КП «Музей історії Дніпра»

Напрямок діяльності	Поточна оцінка (1-5)	Цільова (оптимальна) оцінка
Охоплення аудиторії	2	4-5
Інтерактивність екскурсій	1	4
Тематична варіативність	2	4
Родинні програми	1	4
Цифрові технології	1	5
Робота з новими аудиторіями	2	4
Комунікація в соцмережах	1	4-5
Зміст екскурсій	2	4

Джерело: створено автором

Дані таблиці 2.2 свідчать про те, що середній рівень розвитку напрямів становить 1,5 бали. Це демонструє потребу в комплексному реформуванні екскурсійної діяльності. Для наочного порівняння поточного та бажаного стану створено діаграму (рис. 2.1), яка ілюструє відставання за ключовими напрямами:

Рисунок 2.1 – Порівняльна діаграма поточного стану та цільового рівня розвитку екскурсійної діяльності КП «Музей історії Дніпра»

Джерело: створено автором

Таким чином, виявлені слабкі сторони екскурсійної діяльності дозволяють сформулювати чіткий план дій. Основні зусилля повинні бути спрямовані на оновлення змісту екскурсій, розширення інструментів взаємодії з відвідувачами, цифровізацію сервісів та активну присутність у соціальних мережах. Реалізація запропонованих заходів дозволить не лише модернізувати музей, а й перетворити його на відкриту, сучасну й конкурентоспроможну культурну інституцію.

Отже, Музей історії Дніпра – це приклад сучасної музейної інституції, має значний потенціал для ефективного поєднання збереження культурної спадщини з активною участю у соціально-культурному житті міста. Його досвід має стати цінним здобутком не лише для Дніпра, а й для інших міст України, які прагнуть

переосмислити свою історію в умовах трансформації урбаністичного простору та пошуку нової ідентичності.

2.2. Розробка нових підходів щодо удосконалення екскурсійної діяльності КП «Музей історії Дніпра»

У сучасних умовах розвитку культури та освіти музеї вже давно перестали бути лише сховищами артефактів – вони дедалі більше стають інтерактивними просторами комунікації, освіти, діалогу та соціального згуртування. У зв'язку з цим екскурсійна діяльність музеїв потребує постійного оновлення, адаптації до потреб аудиторії та впровадження новітніх технологій. КП «Музей історії Дніпра» має значний потенціал для подальшого вдосконалення екскурсійної роботи, зокрема у напрямках розширення тематики, форм подачі, залучення нових аудиторій та цифровізації процесів.

За всіма напрямками запропонованих удосконалень пропозиції мають значно вищий рівень, ніж наявний стан, зокрема у сферах цифрових технологій, комунікації у соціальних мережах та родинних програм. Це вказує на високий потенціал для розвитку музейної екскурсійної діяльності. Найбільш проблемні напрями – це використання цифрових технологій, комунікація в соціальних мережах, а також взаємодія з новими аудиторіями. Саме ці сфери потребують першочергових кроків для модернізації екскурсійної діяльності музею. Аналіз поточного стану показує, що однією з основних проблем залишається обмежене охоплення дорослої аудиторії – музей активно відвідують школярі, студенти та освітні організації, тоді як представники інших вікових груп, зокрема люди середнього віку та старшого покоління, часто залишаються поза увагою. Це вимагає створення окремих програм та маршрутів, адаптованих до інтересів різних цільових груп. Серед інших викликів – недостатній рівень інтерактивності екскурсій. Значна частина з них досі проводиться у класичному лекційному стилі, без активної участі слухачів, візуальних матеріалів, інтерактивних елементів чи мультимедійних інструментів. У свою чергу, сучасні відвідувачі

очікують більш динамічної, візуально насиченої, інколи навіть ігрової подачі історичної інформації.

Ще однією проблемою є обмежена варіативність екскурсійних тем. У фокусі – загальні оглядові екскурсії, тоді як вузькоспеціалізовані формати представлені слабо. Наприклад, можна створити маршрути, присвячені розвитку промисловості в Дніпрі, історії жіночих рухів у місті, культурі національних меншин, урбаністичному розвитку чи історії конкретних мікрорайонів. Особливої уваги потребує розширення програми для родинного відвідування: екскурсії з квестами, інтерактивами для дітей, майстер-класами для батьків і спеціальними заходами для підлітків. Такий підхід дозволить зробити музей привабливим дозвіллям для всієї сім'ї.

Іншим ключовим напрямом вдосконалення є впровадження цифрових технологій. У сучасному інформаційному суспільстві аудиторія очікує зручного та технологічного сервісу – можливості онлайн-бронювання екскурсій, електронного квитка, віртуальних турів, використання мобільних застосунків. Переважна більшість українських музеїв вже мають аудіогіди, мультимедійні стенди або хоча б QR-коди біля експонатів [19]. КП «Музей історії Дніпра» має потенціал у цьому напрямі, проте для його реалізації необхідне інституційне рішення щодо впровадження цифрової стратегії. Зокрема, актуальним буде створення мобільного застосунку музею з інтерактивною мапою залів, короткими відео-лекціями, 3D-моделями експонатів, аудіогідами українською, англійською та жестовою мовами. Окрім того, інтерактивні екрани, голограми або доповнена реальність (AR) можуть оживити наративи музею і зробити подачу більш емоційною та незабутньою.

Не менш важливим аспектом є робота з новими цільовими аудиторіями. Сучасний музей повинен активно співпрацювати з громадами, переселенцями, волонтерами, ветеранами, представниками різних соціальних груп. Для цього необхідно створювати спеціальні програми: адаптовані екскурсії для людей з інвалідністю, історичні тренінги для молоді, воркшопи для громади. Наприклад, у співпраці з навчальними закладами можна проводити шкільні або студентські

проекти на базі музею, що включають дослідження, збір матеріалів, виступи. Крім того, соціальні мережі мають стати активним каналом залучення публіки: регулярні відеоогляди, короткі історії, тізери нових експозицій, участь у популярних челенджах можуть зацікавити молодіжну аудиторію, для якої Instagram, TikTok та YouTube є звичним джерелом інформації.

Позитивним прикладом для наслідування може стати досвід інших українських музеїв, які вже запровадили сучасні підходи. Наприклад, Музей Революції Гідності у Києві активно використовує цифрові формати, залучає до співпраці активістів, організовує події у відкритому просторі. Львівський історичний музей створює інтерактивні події з елементами театралізації. Музей науки в Києві побудований на повному зануренні у процес – відвідувач не просто слухає, а проводить експеримент [20]. Хоча формат КП «Музей історії Дніпра» є історичним, ці приклади демонструють, наскільки ефективно інтерактив та залучення можуть підвищити інтерес і лояльність аудиторії.

На завершення слід зазначити, що вдосконалення екскурсійної діяльності – це не лише про форму подачі, але й про зміст. Сучасний музей має не лише передавати факти, а й формувати критичне мислення, стимулювати осмислення складних тем: тоталітаризм, війна, пам'ять, громадянська відповідальність. Саме тому розробка глибших екскурсій з дискусійними елементами, взаємодією «екскурсовод – аудиторія» та інтерпретацією складних історичних тем буде важливим наступним кроком у розвитку музею. Таким чином, оптимальна стратегія вдосконалення екскурсійної діяльності КП «Музей історії Дніпра» має базуватись на трьох опорах: змістовне оновлення та розширення тематики; технологічна інтеграція та цифровізація; активне залучення різних груп відвідувачів через інклюзивні, гнучкі, сучасні формати. За такої умови музей має всі передумови стати не лише місцем пам'яті, але й центром культурного діалогу та громадянського розвитку в місті Дніпро.

Аналіз сучасного стану екскурсійної діяльності КП «Музей історії Дніпра» засвідчив наявність низки істотних проблем, що обмежують ефективність музейної роботи та знижують зацікавлення з боку широкої аудиторії. У зв'язку з

цим виникає необхідність у формуванні комплексного підходу до вдосконалення екскурсійної діяльності, який враховуватиме як потреби цільових груп, так і сучасні культурні та технологічні тенденції.

На основі результатів оцінювання запропоновано низку практичних напрямів удосконалення, згрупованих за ключовими аспектами музейної діяльності (табл. 2.3):

Таблиця 2.3 – Рекомендації стосовно удосконалення музейної діяльності у КП «Музей історії Дніпра»

Напрямок удосконалення	Поточний стан	Пропозиції / Рекомендації
Охоплення аудиторії	Переважають школярі	Розробити програми для дорослих, людей похилого віку, туристів
Інтерактивність екскурсій	Лекційний стиль	Впровадити візуальні матеріали, ігрові та квестові формати
Тематична варіативність	Загальні екскурсії	Створити тематичні маршрути (наприклад, «Жіночий Дніпро», «Індустріальний спадок»)
Родинні програми	Не розроблені	Впровадити дитячі екскурсії, майстер-класи, родинні події
Цифрові технології	Мінімальна цифровізація	Запровадити онлайн-бронювання, мобільний застосунок, аудіогіди
Робота з новими аудиторіями	Мінімальна	Організувати інклюзивні програми, адаптовані маршрути
Комунікація в соцмережах	Нерегулярна активність	Вести системну присутність у TikTok, Instagram, YouTube
Зміст екскурсій	Переважає фактологічна подача	Залучити гідів до формування дискусійних і тематично глибоких турів

Джерело: створено автором

Впровадження вищезазначених змін дозволить не лише розширити аудиторію музею, а й покращити якість комунікації з відвідувачами, підвищити інтерактивність та сучасність музейного продукту, забезпечити інклюзивність і сталість розвитку. Особливої уваги заслуговує необхідність цифровізації: у 2020-2025 роках саме технологічне оновлення стало ключовим чинником конкурентоспроможності культурних інституцій. З огляду на це, пріоритетними напрямами мають стати впровадження мобільних застосунків, віртуальних турів,

а також активне просування в соціальних мережах, особливо тих, що орієнтовані на молодіжну аудиторію [21]. Таким чином, запропоновані напрями вдосконалення базуються як на результатах внутрішнього аналізу діяльності музею, так і на загальносвітових тенденціях розвитку музейної справи.

На рисунку 2.2 наведено порівняння поточних та запланованих заходів КП «Музей історії Дніпра», яке відображає контраст між поточним станом і бажаним рівнем розвитку за кожним із напрямів:

Рисунок 2.2 – Порівняння поточного стану та запланованих удосконалень екскурсійної діяльності КП «Музей історії Дніпра» за ключовими напрямками
Джерело[11]

Найменш розвиненими виявилися такі напрями, як цифровізація, родинні програми, комунікація в соцмережах та інтерактивність. Усі напрями потребують підвищення щонайменше до рівня «4» для забезпечення сучасного, інклюзивного та привабливого музейного продукту. Запровадження запропонованих заходів дозволить перетворити музей із традиційної інституції

на культурну платформу з активною аудиторією, широкою цифровою присутністю та сучасними форматами взаємодії. Таким чином, узагальнення результатів дозволяє чітко визначити пріоритети модернізації та надати стратегічні орієнтири для подальшої роботи КП «Музей історії Дніпра».

З метою удосконалити екскурсійну діяльність автором було розроблено екскурсію «Дніпро крізь віки: історія, події, люди». Ця екскурсія, розроблена для КП «Музей історії Дніпра», є актуальною й суспільно важливою ініціативою в контексті сучасних викликів, пов'язаних з формуванням історичної пам'яті, національної ідентичності та громадянської свідомості. В умовах посиленої уваги до питань деколонізації історичної спадщини, зростання інтересу до локальної історії та процесів переосмислення минулого, екскурсія виступає ефективним інструментом інтеграції наукових знань у культурно-просвітницький простір громади.

Актуальність цієї екскурсії зумовлена необхідністю популяризації багатого історико-культурного надбання міста Дніпро, яке відіграє вагомий роль у загальнонаціональній історії України. Через цілісну розповідь про ключові історичні періоди – від найдавніших поселень до сучасного етапу – учасники екскурсії отримують можливість зануритися в складну й багатогранну історію регіону. Такий підхід сприяє формуванню цілісного уявлення про історичний поступ міста, його роль у державотворчих процесах, а також про життя визначних особистостей, чий імена пов'язані з Дніпром [22].

Важливість екскурсії також полягає в її потенціалі як освітнього продукту. Вона може бути ефективним засобом неформальної освіти для учнівської й студентської молоді, педагогів, а також широкого кола зацікавлених громадян. Застосування музейних експозицій, інтерактивних методів подачі матеріалу й авторських наративів екскурсовода забезпечує високий рівень залученості та емоційного включення відвідувачів, що, у свою чергу, сприяє глибшому осмисленню історичного контексту.

Окрім освітньої функції, екскурсія виконує і соціокультурну місію: вона зміцнює зв'язок мешканців міста з його минулим, розвиває почуття належності

до спільноти, а також стимулює інтерес до вивчення історії рідного краю. Це особливо актуально в період національного самоусвідомлення та пошуку символів культурної єдності. В умовах сучасних соціополітичних трансформацій, такі екскурсії сприяють консолідації суспільства навколо спільних цінностей і традицій.

Таким чином, екскурсія «Дніпро крізь віки: історія, події, люди» є не лише культурно-просвітницьким заходом, а й важливим чинником розвитку історичної свідомості, патріотичного виховання та міжпоколіннього діалогу. Її реалізація сприяє збереженню культурної спадщини, формуванню поваги до минулого та активному залученню громадян до процесів історичного пізнання.

Екскурсія до КП «Музей історії Дніпра»

Назва екскурсії: «Дніпро крізь віки: історія, події, люди».

Мета екскурсії – формування у відвідувачів цілісного уявлення про історичний розвиток міста Дніпра від давніх поселень до сучасності, з акцентом на ключові події, персоналії та культурну спадщину.

Тривалість: 45-60 хвилин.

Цільова аудиторія: школярі, студенти, дорослі.

Маршрут екскурсії:

1. Вступна зала – «Початок історії»:

- розповідь про давні поселення на території Середнього Подніпров'я.
- археологічні знахідки: кераміка, знаряддя праці (рис. 2.3).
- інтерактив: відгадати призначення предметів.

2. Козацька доба та заснування Катеринослава:

- виникнення слободи Половиця [23].
- макет Катеринослава XVIII ст.

3. XIX століття – економічний та культурний розвиток:

- відкриття Брянського заводу (рис. 2.4).
- поява залізниці.
- роль єврейської громади в розвитку освіти й торгівлі.

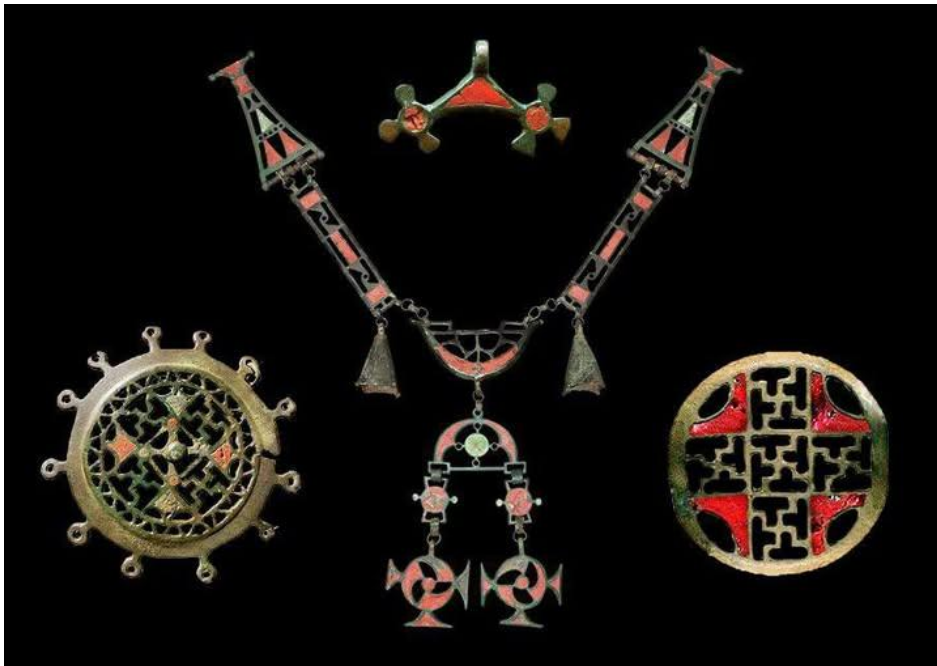

Рисунок 2.3 – Археологічні знахідки на території Середнього Подніпров'я у II–V ст. н.е.

Рисунок 2.4 – Брянський завод у 1887 році (нинішня назва – Дніпровський металургійний завод)

Джерело: [16]

4. Революції та війни:

– експозиція 1917–1920-х рр.

– період Другої світової війни, оборона міста.

– особисті речі воїнів, листи з фронту.

5. Місто у радянський період:

– «Закрите місто»: роль Дніпропетровська в ракетно-космічній галузі.

– вулиця Карла Маркса: макет побуту радянської квартири.

– телевізори, телефони, форми одягу 1960–1980-х.

6. Сучасний Дніпро:

– зміна назви міста.

– Революція Гідності, волонтерський рух.

– пам'ять захисників України (рис. 2.5).

Рисунок 2.5 – Інсталяція «Хрест ЗСУ», м. Дніпро

Джерело: [18]

Особливості екскурсії:

– використання мультимедійного обладнання (відео, аудіо-записи, інтерактивні стенди);

– фото-зона в стилі ретро;

– коротке опитування в кінці з елементами квесту або QR-вікторини (опціонально).

Приклад рекламного оголошення екскурсійних послуг КП «Музей історії Дніпра» для розміщення у соціальних мережах наведено на рисунку 2.6:

Екскурсія до Музею історії Дніпра

Тематичні екскурсії (за запитом):
 "Козацький Дніпро"
 "Катеринослав – місто імперії"
 "Дніпро у ХХ столітті"
 "Революції та Незалежність"

Що вас чекає?
 Музей історії Дніпра – сучасний музейний простір, що відкрився у 2021 році. Тут оживає минуле – від козацьких часів до сьогодення.

Інтерактивні експозиції
 Рідкісні артефакти та фото
 Історія Катеринослава, революцій, Другої світової та незалежності
 Цифрові стенди, VR-зона, аудіогіди

МАРШРУТ

1 Залізничний вокзал
 2 Попіцейське управління
 3 Преображенський собор
 4 Губернаторський палац
 5
 6

ІСТОРИЧНИЙ ЦЕНТР ДНІПРА
 Пішохідна екскурсія

Розклад екскурсій
 Щоденно (крім понеділка)
 Початок: 11:00, 14:00, 17:00
 Тривалість: 1 година 15 хвилин

Локація
 вул. Воскресенська, 14, м. Дніпро (Будівля міської ради, 1-й поверх)
 Телефон для запису: +38 (056) XXX-XX-XX
 Сайт: museum.dp.ua (умовне посилання)

Приходьте, Щоб Дізнатися
 Більше Про Місто, В Якому Живете!

Рисунок 2.6 – Приклад рекламного оголошення розробленої екскурсії до КП «Музей історії Дніпра»

Джерело: створено автором

Впровадження екскурсії «Дніпро крізь віки: історія, події, люди» матиме позитивний вплив на низку соціокультурних, освітніх та туристичних сфер як на рівні міста Дніпро, так і ширше – в контексті розвитку національної історичної політики. Насамперед, екскурсія сприяє активізації локального патріотизму та підвищенню обізнаності населення про історико-культурну спадщину рідного краю. Регулярне проведення таких заходів формує сталі навички історичної рефлексії та критичного мислення, що є важливим для формування активної громадянської позиції.

З освітньої точки зору, екскурсія стане ефективним додатком до формальної системи навчання. Вона дає змогу трансформувати знання з абстрактної площини підручників у конкретний досвід, закріпленій у візуальних образах, архівних матеріалах та живому спілкуванні з гідом. Це особливо важливо для молодого покоління, яке краще сприймає інформацію через інтерактивні та емоційно насичені формати. Крім того, екскурсія може стати основою для міждисциплінарних шкільних або студентських проєктів з історії, краєзнавства, культурології, туризму тощо.

Важливим є також туристичний потенціал екскурсії. Вона може бути інтегрована до ширших туристичних маршрутів міста Дніпро, сприяючи розвитку внутрішнього туризму та привабленню нових відвідувачів. Це матиме позитивний економічний ефект і для музею, і для міської інфраструктури загалом. Такі ініціативи також зміцнюють культурну дипломатію міста та його позитивний імідж в Україні та за її межами.

Однак впровадження екскурсії передбачає й певні ризики, які необхідно врахувати для забезпечення її сталого розвитку. По-перше, можливе недостатнє фінансування або обмежені ресурси музею можуть ускладнити регулярність проведення екскурсій, оновлення матеріалів, підготовку кадрів. По-друге, ризик полягає у формалізації підходу до подачі матеріалу – без належної підготовки гідів екскурсія може втратити емоційний і науковий баланс, що знизить її ефективність і зацікавленість аудиторії.

Ще одним ризиком є можливість політизації історичного матеріалу або його спрощення на догоду масовому споживачеві. Така тенденція може призвести до викривлення історичних фактів, що є особливо небезпечним у контексті актуальних наративів інформаційної безпеки. Тому надзвичайно важливою є фахова розробка екскурсії з урахуванням академічної точності, перевірених джерел та етичного підходу до висвітлення суперечливих історичних подій. Підсумовуючи, впровадження екскурсії має потужний позитивний потенціал, проте її ефективність безпосередньо залежить від якості

організації, кадрового забезпечення, наукової обґрунтованості та постійного вдосконалення змісту у відповідь на потреби суспільства.

Впровадження екскурсії «Дніпро крізь віки» має потенціал бути самоокупною та прибутковою ініціативою. Майбутня вартість екскурсії залежить від багатьох факторів, наведених у таблиці 2.4:

Таблиця 2.4 – Фактори, які впливають на вартість запропонованої екскурсії

Стаття витрат	Приблизна сума, грн
Оплата праці екскурсовода (1,5 год)	500
Виготовлення/друк матеріалів	200
Маркетинг і реклама (умовно)	300
Оренда обладнання (мікрофон, навушники)	100
Амортизація інфраструктури музею	200
Разом витрат:	1300

Джерело: створено автором

Для покриття витрат і отримання прибутку розрахуємо вартість квитка з урахуванням середнього прибутку 30%:

Витрати на 1 особу:

$$V_1 = \sum B / Q_{\text{осіб}} \quad (1)$$

$$V_1 = 1300 \text{ грн} / 20 \text{ осіб} = 65 \text{ грн}$$

Додаємо 30% прибутку:

$$Ц = V_1 + V_1 * H_{\text{пр}} \quad (2)$$

$$65 + (65 \times 0,3) \approx 85 \text{ грн}$$

Отже, рекомендована вартість екскурсії на одну особу – приблизно 85-100 грн. Фінальну суму можна змінювати залежно від категорії відвідувачів, залишаючи можливість пільгового відвідування для школярів, студентів, пенсіонерів тощо.

При мінімальному завантаженні (20 осіб на екскурсію) та проведенні щонайменше 10 заходів на місяць дохід становитиме:

- $100 \text{ грн} \times 20 \text{ осіб} \times 10 \text{ екскурсій} = 20\,000 \text{ грн} / \text{місяць}$.
- Витрати: $1300 \times 10 = 13\,000 \text{ грн}$.
- Очікуваний прибуток: $7\,000 \text{ грн} / \text{місяць}$.

Крім фінансових вигод, екскурсія підвищує відвідуваність музею, сприяє продажу сувенірної продукції та покращує імідж закладу, що в довгостроковій перспективі забезпечує стабільне джерело доходу.

Таким чином, екскурсія «Дніпро крізь віки: історія, події, люди» є важливою й надзвичайно актуальною ініціативою, що спрямована на популяризацію історико-культурної спадщини одного з ключових міст України. Дніпро – це не лише великий індустріальний центр, а й місто з багатою історією, яка охоплює козацьку добу, імперський період, революційні події ХХ століття та сучасні трансформації. Через створення такої екскурсії відкривається можливість зберегти пам'ять про визначні події та особистостей, які формували національну ідентичність і впливали на історію всієї України.

Реалізація екскурсії «Дніпро крізь віки: історія, події, люди» є не лише культурно й освітньо доцільною, а й економічно обґрунтованою. Проведений розрахунок демонструє, що за умови належної організації, оптимального ціноутворення та стабільного попиту, проєкт може стати самоокупним і генерувати прибуток. Крім безпосередніх фінансових показників, екскурсія сприяє зміцненню репутації музею, розширенню аудиторії та популяризації історичної спадщини міста Дніпро. У довгостроковій перспективі це створює сприятливе підґрунтя для розвитку локального культурного туризму та інституційного зростання музейного закладу.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

В результаті виконання кваліфікаційної роботи, мета якої полягала у комплексному вивченні і вдосконаленні екскурсійної діяльності в комунальному підприємстві «Музей історії Дніпра», зроблено наступні висновки:

1. Було ґрунтовно проаналізовано теоретичні засади, сучасний стан і практичні особливості організації екскурсійної діяльності в музейному просторі, зокрема на прикладі КП «Музей історії Дніпра». Встановлено, що екскурсійна діяльність відіграє важливу роль у популяризації історико-культурної спадщини, формуванні історичної свідомості громадян, активізації соціокультурної комунікації та у зміцненні зв'язків між музеєм і суспільством. Особливої актуальності вона набуває в умовах зростаючого інтересу до національної ідентичності та потреби у збереженні локальної пам'яті.

2. Встановлено, що КП «Музей історії Дніпра» має значний потенціал для розвитку, проте на сучасному етапі стикається з низкою проблем, серед яких: обмежене використання інноваційних форм екскурсій, відсутність диференційованих програм для різних цільових аудиторій, недостатній рівень цифровізації, слабка комунікація з громадськістю та недостатня маркетингова стратегія.

3. Виявлено, що традиційні форми екскурсійної діяльності (лекції, оглядові екскурсії) вже не повною мірою задовольняють запити сучасної аудиторії, особливо молоді. Це зумовлює потребу у впровадженні нових форматів: інтерактивних, театралізованих, віртуальних, квестових та інклюзивних екскурсій. Також було визначено, що модернізація екскурсійної діяльності потребує підвищення професійного рівня персоналу, впровадження мультимедійних технологій, активної присутності музею в онлайн-просторі, а також розширення партнерських зв'язків з туристичними агенціями, освітніми закладами та громадами.

4. Запропоновано практичні напрями удосконалення екскурсійної діяльності, серед яких: розробка тематичних програм для різних вікових та

соціальних груп, впровадження елементів гейміфікації, AR/VR-технологій, створення мобільного додатку та інтерактивних маршрутів, підготовка та перепідготовка екскурсоводів із сучасними компетенціями, а також формування цілісної маркетингової стратегії для просування екскурсійної пропозиції. Розроблено дорожню карту розвитку екскурсійної діяльності КП «Музей історії Дніпра». Системна реалізація запропонованих заходів сприятиме перетворенню музею на інноваційний, доступний, привабливий і соціально значущий простір, орієнтований на потреби громади та збереження історичної пам'яті.

5. Розвиток екскурсійної діяльності музею безпосередньо пов'язаний з його внеском у туристичний, освітній та культурний капітал громади. Успішна реалізація інноваційних практик у музеї дозволить не лише популяризувати історію міста, а й посилити його конкурентоспроможність на культурній карті України. Крім того, підвищення якості екскурсійної діяльності матиме довготривалий соціальний ефект: розвиток критичного мислення, формування громадянської позиції, зміцнення локальної ідентичності, підвищення інтересу до збереження історико-культурної спадщини серед молоді.

6. Встановлено, що екскурсійна діяльність є ключовим засобом популяризації культурної спадщини та залучення громадськості до діалогу з історією; сучасна аудиторія потребує нових форм взаємодії з музейним середовищем – інтерактивних, інклюзивних, емоційно насичених. КП «Музей історії Дніпра» має значний потенціал, але потребує технологічного оновлення, зміни форм подачі матеріалу та активізації інформаційно-комунікаційної політики. Стратегічне вдосконалення екскурсійної діяльності має базуватися на поєднанні сучасних технологій, диференційованого підходу до аудиторії та професійного зростання персоналу.

7. Удосконалення екскурсійної діяльності музею сприятиме не лише зростанню відвідуваності, але й формуванню стійкого інтересу до історії Дніпра, підвищенню культурного рівня громади та розвитку міського туризму. Тому автором запропоновано та економічно обґрунтовано екскурсію «Дніпро крізь

віки: історія, події, люди», яка досліджує розвиток м. Дніпро протягом усієї його історії та стане не лише культурною ініціативою, а й внеском у збереження історичної пам'яті та розвиток туристичного потенціалу регіону. Актуальність цієї екскурсії зумовлена зростаючим попитом на внутрішній туризм і поглиблене вивчення «малої батьківщини». В умовах суспільного інтересу до свого коріння та історичної правди, екскурсія, що охоплює хронологічний розвиток міста, сприяє формуванню патріотизму, історичної обізнаності та культурного зв'язку поколінь. Вона може стати як освітнім інструментом для школярів та студентів, так і цікавою пропозицією для туристів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Качковська Я.О. Розвиток концепції цифрових музеїв: історіографічний огляд. *Культурологічний альманах*. 2024. Вип. 1. С. 101-106. DOI: 10.31392/cult.alm.2024.1.12
2. Кузнецова Л., Кушнар'ов І. Віртуальні музеї України як засоби збереження історичної пам'яті в умовах війни. *Питання культурології*. 2024. Вип. 43. С. 142-155. DOI: 10.31866/2410-1311.43.2024.303042
3. Сайт «Media League». Віртуальний музей – ефективний механізм збереження історичної пам'яті та культурної спадщини. URL: <https://medialeague.com.ua/virtualnyj-muzej-efektyvnyj-mechanizm-zberezhen-nya-istorychnoyi-pamyati-ta-kulturnoyi-spadshhyny/>
4. Сайт «Advision». Сучасні мультимедійні рішення для музеїв у 2024 році. URL: <https://info.advision.digital/ua/2024/08/24/suchasni-digital-solutions/>
5. Ілляшенко І.О., Пукаленко Я. Актуальність інноваційної складової при проведенні екскурсій. Тези доповідей IV Міжнар. наук.-практ. конф.-фестивалю «Нематеріальна культурна спадщина як сучасний туристичний ресурс: досвід, практики, інновації» (м. Київ, 20-21 травня 2021 р.). К.: Вид. центр КНУКіМ, 2021. 426 с. С.137-142.
6. Сайт «Музеї України Онлайн». Як технології змінюють сучасні музеї. URL: <https://museums.org.ua/yak-tehnologiyi-zminyuyut-suchasni-muzeji/>
7. Марусей Т.В. Віртуальна екскурсія як напрямок розвитку сучасного туризму. *Економіка та суспільство*. 2021. Вип. 26. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-26-75>
8. Сайт «Гвара Медіа». Віртуальні музеї та галереї: тимчасове рішення чи стала тенденція? URL: <https://gwaramedia.com/virtualizacziya-muzeiv-i-galerej/>
9. Галстян М.А. Гейміфікація як інноваційний комунікаційний інструмент залучення та утримання клієнтів. *Економіка та суспільство*. 2024. Вип. 59. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-59-116>

10. Лисюк Т.В., Терещук О.С., Білецький Ю.В. Віртуальні екскурсії – інноваційний напрям у туристичній діяльності Волині. *Економіка та суспільство*. 2023. Вип. 53. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-53-44>
11. Старинець О., Шестель О., Матвійчук Л. Новітні тенденції формування екскурсій в Україні. *Інновації та технології в сфері послуг і харчування*. 2023. Вип. 3(9) С. 66-70. [https://doi.org/10.32782/2708-4949.3\(9\).2023.11](https://doi.org/10.32782/2708-4949.3(9).2023.11)
12. Кривенко Є.Є., Покогодна М.М. Сучасні інноваційні форми проведення екскурсій. Матеріали III Міжнар. наук.-практ. конф. «Сучасні тенденції розвитку індустрії туризму та гостинності: глобальні виклики» (м. Харків, 15 квітня 2024 р.). Харків: ХНУМГ імені О.М. Бекетова, 2024. 342 с. С.252-254.
13. Тернопільський краєзнавчий музей. Інтерактивні / тематичні екскурсії. URL: <https://tokm.com.ua/interaktyvni-ekskursiyi>
14. Бессонова А.В., Захарова С.Г. Особливості та виклики управління туристичною діяльністю. *Інфраструктура ринку*. 2024. Вип. 81. С. 235-239. <https://doi.org/10.32782/infrastruct81-40>
15. Агенція з популяризації української культури «Ukraine WOW». URL: <https://ukrainewow.org/>
16. Офіційний сайт КП «Музей історії Дніпра». URL: <https://midnipro.museum/>
17. Офіційна сторінка КП «Музей історії Дніпра» у Facebook. URL: https://www.facebook.com/MIDnipro/?locale=uk_UA
18. Давиденко К. Символ захисту, боротьби та пам'яті: у Дніпрі встановили «Хрест ЗСУ». *Дніпро Оперативний*. URL: <https://dnepr.express/ua/post/simvol-zahistu-borotbi-ta-pamyati-u-dnipri-vstanovili-hrest-zsu>
19. Бессонова А.В., Безугла, Л.С., Белобородова М.В. Державне управління культурною спадщиною промислових територій. *Бізнес Інформ*. 2025. №2. С. 94-101. <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2025-2-94-101>

20. Тимчук С.В. Туроперейтингові інновації у сфері екскурсійного туризму: виклики та перспективи. *Інфраструктура ринку*. 2023. Вип. 73. С. 107-111. <https://doi.org/10.32782/infrastruct73-19>

21. Белобородова М.В., Хаджинова О.В., Белопольський М.Г. Стратегії соціально відповідальної взаємодії бізнесу із зацікавленими сторонами. *Економічний вісник Дніпровської політехніки*. 2022. Вип. 4. С. 115-121. <https://doi.org/10.33271/ebdut/80.115>

22. Дніпровська міська рада. Історія міста. URL: <https://dniprorada.gov.ua/uk/page/dnipro-history>

23. Портал «Дніпро Культура». Дніпро: сторінки історії міста. URL: https://www.dnipro.lib.dp.ua/kraeznavstvo_istoriya_Dnepr_kozactvo